

SZÓZAT

M A G Y A R N É P H E Z
CSÁNGÓ-MAGYAR TESTVÉREINK

ÉRDEKÉBEN.

Nyomatott az érsek-lyceumi könyvnyomdában.

Több mint félezedév előtt négy magyar szerzetes fellelkesülvén amaz emlékeknél, melyek az ős magyar hazáról az apák és fiak ajkain drága hagyományként fen maradtak, kezébe vévé vándorbotját s szívében a honszeretet melegével megindult messze keletre, keresvén azon helyet, hol a magyar nép bölcsőjét ringatták, hol az Europa közepébe letelepült magyar nemzetnek jelentékeny része a második bevándorlás után visszamaradt. Sok viszontagság, szenvedés és nélkülözés között folytatá útját e derék kis csapat. Minél közelebb jöve a forró keleti ég alj alá, annál inkább epedt viszontlátni az ős rokonokat. Úgy volt megírva a sors könyvében, hogy a négy vándor közül csak egy jusson el az ígért földre. Ezen egynek nevét megőrizte a történelem. Julián barát volt. Ezen szerzetes messze a Kaukázus tövében a zöld halmok és arany rónák fölött megpillantá a napot, mely a másik magyar hazára veté sugarait. Ott feltalálta ős rokoninkat, felismerte őket nemes egyszerű jellemökben, erkölcsaik, szokásaikban és nyelvökben. Juliánt, a távol földről jövő rokont az ős rokonok néma ámulattal hallgatták, midőn szólott hozzájuk a nyugaton letelepedett hatalmas magyar nemzettről, annak viszontagságairól, azon hagyományokról, melyek Ázsiában maradt rokonainkról a nép emlékében élnek, midőn hirdette az Isten ígését, s szólott a keresztény hitről, mely oly nagygyá, hatalmassá tette a magyart új hazájában; midőn elmondta, hogy Almos vezér dicső ivadéka a magyar trónon ül, s a nemzet történetében hosszú sora van a fényes, dicső tetteknek.

Leírhatlan volt ázsiai rokonaink öröme és lelkesedése a hallottak fölött, Julián barátot minden áron rávenni akarták, hogy maradjon körükben állandón, örökre. De a jámbor magyar szerzetes szívét szent vágy lelkesíté. Kipihente egy időre nehéz fáradalmaikat, azután újra kezébe vévé vándorbotját, megkezdé sanyarú, kínos nélkülözésekkel telt útját s jött vissza az új hazába. Itt elmondott mindent, a mit látott, hallott, – ámde hiába. – Julián barát felfedezését eltemette a sötét gyász, mely akkor a magyar hazára borult. A tatár pusztítás majdnem félig kiölte a magyar fajt új hazájában. Midőn a vész elmúlt, s a szegény magyar újra föllélekzett, már akkor Julián barát rég elporladt a föld alatt. A miért élt, szenvedt és meghalt – az el volt feledve.

Csak századok múlva örökölték néhányan e derék magyar szerzetes lelkesültséget. Elindultak a mai tudomány fáklyája mellett a magyar nemzet bölcsőjéhez, de hasztalan! A Julián-látta rokonok már eltűntek, nyomtalan elvesztek, s nekünk többé nincs reményünk arra, hogy magyart találjunk az ország háta rai n kívül. Állapodjunk meg itt egy kissé.

Igazán, – nincs reményünk? Nincs még egy kicsiny pontja a nagy világnak, melyen magyar faj él, melyet magyar bír?

De igen! Nem oly messze tőlünk, – sőt közvetlen közelben vannak rokonaink. Lélekben, szívben, jellemben és nyelvben egyenes rokonvéreink; az ősz magyar népnek tán tisztább vérű utódai, mint mi. S mégis hányan vannak, derék, igaz magyar hazafiak, kik mit sem tudnak róluk. Itt vannak mellettünk, árván, elhagyatva, elfeledve, oda vetve más hatalmasok önkényének: habár ők véreink, rokonaink, magyarok testesül lelkestül.

Kik ezek? kérded édes jó magyar népem! Hol vannak őseink utódai, kiknek ereikben tiszta magyar

vér foly, arczukban az ősi nemes jelleg, ajkaikon az édes szép magyar szó zenéje? Hiszen mi úgyis kevesen vagyunk, s a föld porát kellene könyeinkkel áztatnunk, hogy termővé tegyük fajunk számára; nekünk nines barátunk, rokonunk s a költő szavaként, mint bontott kéve pusztulunk, veszünk. Hol van azon föld hazánkon kívül, melyet magyar bír, hol van azon nép, mely nem barátink, de vérrokonaink sorában követel helyet magának?

Ezek a c s á n g ó - m a g y a r o k . Ama becsületes, tiszta lelkű ősi magyar faj, mely balsorsüldözte nemzetétől osztályrésziül kapott minden szenvedést, és dicőségéből – semmit.

Ezen száműzött, szegény magyar fajért akarok hozzád – magyar népem! néhány jó szót szólani.

I.

A mi a régi magyar haza volt Ázsiában eleinknek, az most nekünk a Moldvában Szereth és Besztercze vizek mentében elterülő vidék, s a bukovinai magyar telep. Ezen vidéket lakják a csángó-magyarok. Minden történelmi nyomozás azon eredményre mutat, hogy a moldvai földet már kezdettől, vagyis a magyar nép európai szereplésétől fogva magyar faj lakta. Az első honfoglalás után ugyanis, midőn a nagy Attila roppant birodalma romba dőlt, s a félelmetes hun király fiai apjuk örökségén összevesztek, a hunnok egy része elhagyta a földet, mely számára annyi dicőséget termett, s melynek birtokára gondviselésszerűleg hivatva volt. A hun ivadéknak egy része benn maradt az országban, s Erdélyben a mai székely földön telepedett meg. De igen valószínű, hogy a másik rész, mint a hun nemzet maradványa a bessenyő s később a kun rokonokkal egyesülvén a mai Moldvában keresett és talált hazát. Azon időkből a hatalmasb

népek a nekik tetsző vidéken egyszerűen letelepedtek s birodalmat alapítottak. Az ős magyar faj is így tön Moldvában. A letelepültek közé vonultak nemsokára a kunok, vallás, nyelv, s nemzetiségre nézve rokonok s pedig oly számban, hogy a Moldvában később megalakult kis magyar birodalom **K u n - o r s z á g n a k** hivatott, – sőt a szomszéd oláhság a csángó magyarok által bírt földet máig is **K u n - o r s z á g n a k** nevezi. Hogy ezen állításnak történelmi alapja van, azt bizonyítja számtalan, a csángó-magyarok által lakott község, város és falu neve. így találunk közöttük ily elnevezéseket: Bessenyő, Benefalva, Aczél, Madaras, Jászvásár, Bükkös, Magyar-Babos, Nádas. Borz, Farkas, Tamás-falva sat. A hegyek, vizek elnevezései szintén ős magyar hangzásúak, – sőt a szomszéd oláh helységnevek szintén magyar eredetre mutatnak.

Moldvában megtelepedett magyar rokonaink tehát már azon időben, midőn a mai nagy magyar birodalom még nem volt megalapítva, egy kis Magyarországot képeztek. Hogy hatalommal, és a szomszéd idegen népek előtt tekintélylyel bírtak, azt mutatja az is, mert az idegenekkel el nem vegyültek, sőt a XIII. század elején, midőn már Közép-Európa minden műveit állama a keresztény vallás áldásos gyümölcseit élvezé, a csángó-magyarok birodalmában magyar püspökség is alapított IV. Béla királyunk alatti *Episcopatus Rumanorum*, vagyis kún püspökség névvel, – mely sokkal utóbb szerethi vagy bakói püspökség cím alatt is előfordult.

A csángó elnevezésnek a néphagyomány következő eredetét adja. Még 1066 körül egy székely rhabonbán Csángár úrnak leányát nőül vette; ezen Csángár a csángó-magyarok ura és fejedelme volt. Már azon időben a székelyek és csángók között a nemzetörzsi rokonság alapján benső szövetség létezett s az erdélyi székely régi időktől fogva több rokonszenvvel

viseltetek moldvai testvérei, mint a nagy Magyarországon lakó rokonai iránt.

Egy másik s a csángó nép ajkán élő hagyomány szerint a csángók sz. László dicső emlékü királyunkat a tatárok ellen segítvén, vele együtt harczoltak; mely alkalommal, midőn szokásaik szerint lovaikra csöngőket; kolompokat kötnek vala, a király meglepetten kérdé, miféle c s á n g a t ó k lennének azok? A nagy király ezen elnevezését a nép későbbben megtartotta, de a „magyar” jelzöt hozzá tevén, csángó-magyarnak nevezé magát.

Mi igaz ezen adatokból, mi nem; azt nem tartjuk szükségesnek hosszasan bizonyítgatni; már azért sem, mert sokkal több és kétségbe vonhatlan adataink vannak arra, hogy a csángók ős magyar eredetűek és így legközelebbi véreink.

A második honfoglalás után következett századokban a csángó magyarok az általuk birtokolt földön tekintélyes népfajt képviseltek, mely nem csak azért, hogy legközelebbi szomszédjaiban, a világtörténelmi szintéren hatalmasan feltörő magyar nemzetben rokonait, testvéreit bírta, de nemzeti jelleme-, szokásai- és erkölcsiiben is kitűnt a többi vegyes népfajok közül. Bár kevés adataink vannak arra, hogy a csángó-magyarok rokonaikkal együttesen azok nemzetalapító küzdelmeiben részt vettek volna, de tény annyi, hogy a földet, melyet elfoglaltak, megtartották, ahhoz a magyar jellemben rejelő csodás honszeretettel ragaszkodtak s a mi legfőbb, nyelvöket, melyben minden nemzet él, megőrizték. A későbbi századok alatt a csángó-magyar faj körülve mindenünnen ellenséges és idegen elemektől, tekintélyét, hatalmát elveszíté. Már akkor osztályrésze lett, hogy hatalmas, büszke magyar rokonai keveset törődjenek vele. A nagy Magyarország önfentartási nehéz küzdelmeiben teljesen feledni látszék rokonait. Engedte őket zsákmányul ellenségeinek. És így történt, hogy

e dicső, tiszta magyar népfaj, oda csöppenve vallás, nyelv s eredetben tőlük idegen ellenségei közé, észrevehetőleg fogyni és pusztulni kezdett. Lassankint elvegyült az oláh és szerb fajjal, népes községei idők múltával elpusztultak, a nemzedék láthatón fogyott. De a keleti származású kis népcsoport tőle telhetőleg küzdött ezen áramlat ellen. Fogyott de azért élt. Csak a népek Istene tudja, minő küzdelmek, minő szenvedések között bírta magát fentartani egészen napjainkig; csak a mindenható Isten tudja, hányszor nyújtá néma panaszszal felénk könyörögve kezeit. Korán árva maradt s lesülyedt oda, hogy már nem mert panaszkodni rokonainál. Évszázadok múltak el; a magyarnak már fényes történelme volt, a csángó mindinkább elmaradt. Neki a mi dicsőségünkől nem jutott sem mi. Eltakarta szegénységét, elmaradottságát; túrt, szenvedett és hallgatott. Nem volt már semmi büszkesége, csak egyetlen egy, hogy magyar.

II.

Pedig úgy a moldvai mint a bukovinai csángó véreink mai jellemében még most is feltaláljuk régi őseink lélekemelő szép jellemvonásait. Ezek közül egy sem emelkedik ki annyira a magyarban, mint ama csodás, nagy és szent vonzódás, melylyel a hazaföld iránt viseltetik. Tekintsük őket közelebbről. Évszázadokon át a magyar haza volt az európai polgáriasodás öre, támasza. Az Isten helyezte a magyar fajt Európa kellő közepébe, hogy kihulló vérével őrizze meg a nyugatot veszes elleneitől. Ezt a dicsőséget nem veszi el tőlünk senki. Ép azért szeretjük mi e földet, mert ahhoz kapcsolvák sötét és fényes napjaink emlékei, ahhoz van kötve minden dicsőségünk.

A mi szegény csángó véreink ezt nem mondhatják el azon földről, melyen laknak s mégis a magyar faj

lángszerelmével vonzódnak ahhoz. Fényes napok emléke nem köti őket a hazához, csak azon nagy és nemes indulat, mely az egyszerű pór szívében ép oly érdelemmel lángol, mint a fejedelmek keblében, a magyar faj legszebb jellemvonása, a hazaszeretet. Ezen nemes érzés, melyre mi oly büszkék vagyunk, melyre annyiszor hivatkozunk, ott van csángó véreink keblében is, rámutatva közös eredetünkre, bizonyítva vérünk rokonságát.

De más bizonyíték is szól mellettök. S ez nyelvök. Minden nemzet addig él, míg nyelve él. Csángó véreink bámulatos szívóssággal, kitartással őrizték meg szép zengzetes nyelvöket, mely a mienkkel azonos. Ha meggondoljuk, hogy néhány század alatt mily magas tőkélyre emeltük mi nyelvünket, mily nagy és örökbecsű műveket teremtett a költői lángelme hazai nyelvünkön, mint hozta meg lassankint az előrehaladt mívelt külföld hódolatát, elismerését irodalmi termékeink iránt: nem csodálhatjuk, hogy nem magyar ajkú honfitársaink is versenyezve siettek elsajátítani ama nyelvet, mely rokontalan egyedül áll a mívelt európai nyelvek között, de mely mégis tekintélyt bírt szerezni magának az ország határain kívül. Hogy tehát mi, kiknek már jelenben széles és világhírű irodalmunk van, szeretjük nyelvünket, az természetes. Közel száz éve lesz-, hogy e tekintetben komoly veszélyt nem ismerünk. De csángó véreinknek e dicsőségből sem jutott. Elzártan, hegyeik és völgyeik között, mindenünnen idegen elemektől körülfogva, csak is ama dicső érzéstől lelkesülve, mely a nemzeti létet a nyelv életében keresi s találja, minden küzdelmei közepett mégis megőrizték legfőbb kincsöket a nyelvet. – Ajkukon annyi balsors után, megmaradt a magyar szó zengzete. Igaz, hogy annak erőteljes hangja bús melódiává vált s ha közölünk valaki egy csángó-magyar szavát hallja, oly kínos fájdalom nyilai át szívéen, – oh mert e

hangból századok csöndes panasza szól. E nyelv nem oly büszke, kihívó, erőteljes mint a miénk, hanem lágy, olvadó, gyermekiesen gyöngéd. Sok szenvedésnek kellett megtörni annak érzességét.

Megkísérlünk itt néhány szót visszaadni. A csángó nyelv jellemzésére legyen mondva, hogy az általában selypes, mely beszédmód által a nyelv lágyságában fölötte nyer. A csángó így beszél: Anisz-né = Anna néne, szárga=sárga, nainya=nagy-anya, uruszág=orvosság, szokadalom=sokadalom, Iszten=Isten, fiesze= fejsze, reik = rájuk, keszervesz=keserves, boroczka=borocska, elmajtozni = elhalasztani, megébedt = érett, tege = tegnap, halasteó=halastó, sziliu=szülő. utszegén=úgy segéljen, stb. Családi neveik pedig sokkal tisztább magyar hangzásúak, mint a mieink; így: Armonkus, Agó, Agaras, Benke, Bodó, Buták, Czezkán, Czompói, Darvas, Egyed, Forró. Grál, Güze, Huszár, Kotyor, Isurárka, Mesterke, Petras, Rikas. Sipos, Szarka, Sztntes, Tarczádi, Ugró, Zágoni stb.

A csángóban megvan a magyar faj egyik ismert jellemvonása, a nemzeti büszkeség. Nem csak hogy nem szégyenli eredetét, de büszke arra, hogy magyar. Van eset, hogy az oláhok között elszórva élő csángó lassankint nyelvét elfelejté, de azért mindig bizonyos öntudattal hivatkozik arra, hogy magyar, habár nem beszéli már atyái nyelvét. „Olá hul beszélek, úgymond: de azért „ungur” vagyok.” E jellemző tulajdonhoz járul személyes bátorsága, melylyel a sors és elemek csapásaival vagy ellenével szemközt áll megrettenthetlenül. A gyávát lenézi, megveti. Sokat ad a testi erőre, bár a békét és nyugalmat szereti. Annnyiban eltér magyar véreitől, hogy a perpatvarkodásnak nem barátja. Minden baját elvégzi rövid utón s kerüli az egyenetlenséget. Bíróságra ritkán szorul s az idősbe, tapasztaltak tanácsát készséggel követi. A mellett munkás és józan. Véghetetlen ragaszkodással viseltetik földje iránt.

Mint becsületes, magyar földművelő, igen jól tudja, hogy föld nélkül nem élhet, attól tehát el nem válik. Nyugodtan, kitartó szorgalommal munkálja parányi földjét, melynek gyümölcsétől várja fáradsága jutalmát. Kettőben pedig felülmúlja magyar rokonait: abban, hogy ha elemi csapások tönkre tették munkáját, nincs azért koldussá téve, mert házi iparával, szorgalmával, kiváltképen pedig Istenbe vetett bizalmával kitartja újig; a másik pedig, hogy szereti a gyümölcsfát. A somai csángók például messze vidéken elhíresült gyümölcsfa-tenyésztők.

III.

Sokszor panaszkodtak már a fölött, hogy a magyar népnél a családi élet régi szépségéből, vonzó s épületes alakjából nagyon kivetkőzött. – Annyi igaz, hogy köznépünknel a fajunkat jellemző patriarchális családi élet múló félben van. – Pedig ebben nemzeti sajátságaink egyike rejlett. A családi élet a nagy közös nemzeti életnek érverése, s minden nemzet, mely enyészetnek indul, először is a családban mutatja romlása csíráit. E tekintetben csángó véreink vigasztaló képet nyújtnak.

A csángók családi élete régi ősi magyar családi életmódunkra emlékeztet. Ebben a legjellemzőbb az odaadó tisztelet a család feje s idősbjei iránt. Ezen tisztelet oly nagy, hogy például a házasságkötéseknél a család idősbjeinek befolyása döntő hatással bír. Az ifjak és leányok az élet e komoly pillanatában rendesen szüleik vagy rokonaik tanácsait követik.

A férfiak és nők megosztva végzik a munkát. Jellemzi a magyart, hogy a női nemet mindig megbecsülte, s valami lélekemelő szép van abban, hogy az erős s edzett férfi háztartásában a nehezebb munkát mindig maga végezte. Még a darócz alatt is

megvolt ama gyöngédség, hogy a nőt terhes és fárasztó munkától megkímélték. A csángóknál ez most is megvan. Az apa és fiai versenyt dolgoznak künn, a házon kívül. A nők az otthon. Az alatt míg férfiak künn dolgoznak, ők otthon vezetik a háztartászt. Ők szőnek, varrnak, fonnak, a házi apró munkáról gondoskodnak; előkészítik kamatjait a férfiak vetésének. Jól tudják ők, hogy hiába van a férfiak fáradozása törekvése, ha nincs jó gazdaasszony a háznál, ki a keresményt takarékosan beosztani, kamatoztatni tudja. A nő világa az otthon; s nem rossz asszony az, ki nem szereti otthonát. A csángóknál ez példányszerű. A férfi keresi a kenyeret de az asszony gazdálkodik azzal otthon,

Otthon, a szép családi körben az asszony gazdaságán kívül gyermekeinek él. Azokat ápolja, neveli, csekély a csángóknál a boldogtalan házasság; kölcsönös türelem, gyöngédség közössé tesz minden félelmet, minden bánatot. Mint oly népnél, mely egyszerű s természetes gondolkozása mellett is is fenkölt érzése van, a szerelem gazdag és fenkölt.

Lehetne mondani, hogy a nagy magyar föld, és oly szép családi boldogságot lehetne találni, mint csángók parányi földjén.

Mi ennek alapja? kérded édes magyar népem! Mi is, mint hogy csángó véreinknél egész teljében a vallásos érzés. A csángó ép úgy szereti vallását, mint nemzetiségét. Él azon magasztos elvek szerint, melyeket a vallás előír. Nála nem tetszelgés az Isten házába menni, hanem édes ügy. Jól van ez így. Ezzel kapcsolatban a csángó becsüli papjait, elüljáróit; megteszi kötelességét egyaránt. Hallatlan dolog, hogy a csángó-magyar vérével szemben durva vagy sértő lett volna, vallásos érzületével arányban áll erkölcsisége, mindenütt, úgy itt is áll, hogy csak vallásos nép

lehet erkölcsös. A csángóknál a legritkább esetek közé tartozik a törvénytelen gyermek születése. Náluk a lopás, gyilkosság, rablás; gyújtogatás, iszákosság teljesen ismeretlen. Káromkodót nem szívelnek maguk között. A vagyonbiztonság tán jobb lábon áll náluk, mint bárhol a mívelt Európában. Jellemzi őket a józanság, jámbor életmód, becsületes törekvés és kitartó szorgalom.

Természetes, hogy mindezt a kora gondos nevelés adja meg. A csángó örül, mikor gyermekét iskolába küldi. Korán szívébe oltja az isteni félelmet, az engedelmességet, a szorgalmat. A gyermek nem látván rossz példát, tiszta, becsületes gondolkozásban nő fel. Öntudatra, becsérzetre ébred. Büszke lesz arra, hogy jó.

Szép magyar jellemvonás a csángók családi életében az önzetlen magyar vendégszeretet. Habár szegény is, boldog, ha azt, mit bír, mással megoszthatja. Ha magyart lát, szívét oly tiszta öröm futja el, eléje szalad s szíves, marasztó mosolylyal mondja: „Jöjjön be lelecezkém, megebédelem!” Kitérte előtte szívét és éléskamráját; eléje tesz mindent, a mit bír jót és ízleltest. S ha vendége távozik, még ő köszöni meg. „Az Iszten fizessze meg a Krisztuszkának!” Tudniillik, hogy a vendég hozzá szállott. Ezen ősi magyar jellemvonás oly nagy benne, hogy például a moldvai csángó bukovinai rokonait, kiknek nincsen szülőjük, látatlanban, is meghívja szüretre. Midőn távozik, megrakja kocsiját, kosarát musttal, szőlővel, s küldi az otthon maradt „testvéreknek.” Megható szép vonás ez. Ily nemes, ennyi önzetlen szeretettel bír a keleti magyar faj.

IV.

A magyar fajt nem csak jelleme különbözteti meg a többi népektől, hanem külső megjelenése, így tár-

salgása, öltözete, szórakozásai, előszeretete a zene s dalköltészet iránt s egyéb népszokásai. E tekintetben mi sokat változtunk, míg csángó testvéreink igen sokban egészen megmaradtak ősi szokásaiknál. A csángó modorában van valami nyílt, egyenes, mely őszinteségére mutat, mely nagyon is megkülönbözteti többi szomszédjaitól. De társalgásában, – már sajátosan gyöngéd, lágy nyelve miatt is, – van valami félénkség, bizonyos szerény tartózkodás, mely eredetének tisztaságára mutat. A csángó ritkán zajos, inkább csendes, sőt bús. Talán elhagyottsága, árvaságának tudata miatt oly tartózkodó, kivált idegennel szemben.

Öltözete nemzeti jellegéből ugyan sokat vesztett, s némely vidékeken alig különbözik az oláhok népviseletétől de azért a különbség mégis rögtön feltűnik a magyar szemnek. Az ős magyar szokás szerint a csángó férfiak térdig érő inget hordanak, széles újjakkal, hímzett gallérral. Az oláhba oltott csángót is felismerni erről, mert a magyar faj kiválóan szemérmes lévén, a hosszú s bő öltönyt mindig kedvelte s vászon ruhájára mindig sokat adott. A derékon az asszonykéz szötte zöld, piros, vagy kék öv van, s e fölött a széles tüsző, a mint azt a palóczoknál látjuk. E tüsző a zsebet pótolja, abban tartják a kézi kést, erszényt s egyéb apróságokat. Nyáron a munkaidőben gatyát, ünnepnapokon sujtásos mellényt és gyapjú nadrágot viselnek. Fővegük piros szalaggal ékített magas, vagy alacsonyabb kalpag, majd fehér vagy fekete báránybőr kucsma. A legények a derékon hosszú szíjra fűzött fényes óngombokat viselnek. A kalap mellett kedveseik által fűzött gyöngysinór, vagy rézlánczocskák díszlenek. Tavaszkor, de főleg virágtermés idején a kalap mellől elmaradhatlan a bokréta. A lábbeli tisztességes kordovány csizma, a szegényeknél bocskor. Viselnek továbbá magyarosan kiczifrázott sinóros zekét (szokmány) és télen bundát.

Öltözetök általán hasonlít, az erdélyi gyimesi csángók öltözetéhez; fővegiök az udvarhelyszéki székelyek kalapjaihoz.

A férfiak egyszerű szerény öltözetét felülmúlja a nők tarka, festői, magyaros népviselete. A hófehér inget a vállon tarka hímzések díszítik s két oldalt gazdag redőkben hullanak alá. A szoknyát az úgynevezett katrincza pótolja, mely rendszeren sötétszínű, s talárszéles övvel van a csípőhöz szorítva. A katrincza felett van a „bőrnyecz” tarka szövetből. A nők hajukat nem mint nálunk egy ágba, hanem kettőbe fonják. Az asszonyok gyöngyös pártákat, fejkötőket viselnek. A kontyok széleit finom rojtos fehérkendő takarja, mely leér a vállakig. Valódi ősi magyar viselet. Ezen alul, a lányoknál hosszú piros szalagocskák futnak le. apró arany vagy ezüst pénzecskéket hintálva, különféle feliratokkal, p. o. Trajecturn per Trasanum Danubium. A hófehér nyakon tíz, tizenkét soros gyöngyfüzerek láthatók, közhetett rézlánczocskákkal. E nyakéket viselik a menyecskék is.

Az éltesb asszonyok sokkal egyszerűbb viselettel bírnak. Csak három, négy sor gyöngyöt hordanak nyakukon, – s a katrinczát egészen mellőzik. Nyáron kivágott fekete vagy piros papucsot, télen csizmát viselnek. Öltözetöket, a sarut kivéve maguk készítik.

A csángóknak két szórakozásuk van; a táncz és a dal. Tánczuk jellemző; sok van benne a régi magyar tánczból, bár a mostani magyar tánczhoz nem hasonlítható. Vasár- és ünnepnapokon rendszeren a pap udvarára gyűlnek össze s ott lelkipásztoruk szeme előtt zene- vagy dudaszó mellett tánczolnak. A páros tánczot nem ismerik; legény legénnyel, leány leánnyal lejt; s így a legény a leányt tánczközben soha meg nem öleli, át nem karolja. Divatos a körtáncz, midőn 30, 40 legény s leány külön kört képezve tánczol. Egy neme a csárdásnak is otthonos náluk. Az övtáncz épen olyan

a körtáncz, csakhogy a legények és leányok körben egymástól külön, egymás kezeit fogva lek.

Tiszta magyar fajukra mutat azonban termékeny vonzalmuk a dalköltészet iránt. A népköltészet ép oly honos náluk mint a mi népünknel. Dalaik tartalma tartalma bús, szomorú, – mint általán az a magyarnál. De nekik okuk van erre. Költészetök kicsiny, korlátolt világban mozog, nincs magasabb röpte; hiszen saját sorsukat, szenvedéseiket festi. Rejtet fájdalom mélabús melódiája hangzik abban. Gyakran hallani a csángó legényt vagy leányt, munkaközben a réten vagy gyümölcsös kertekben szomorú éneket dúdolni. A dal és hang oly megható! Kedvencz jellemző daluk a következő:

Czángó magvar, czángó magyar,
Mivé lettel czángó magyar,
Ágról szakadt madár vagy te
Elvetetve, eltemetve.

Egy pusztába telepedtél,
Melyet országnak nevesztél:
Most sze országod, sze hazád,
Czak az uriszten gondol rád.

En isztemem hová leszünk?
Gyermekeink sz mi elveszünk,
Melyet apáink őrisztek,
Elpusztítják szép nyelvünket.

Halljuk, még áll Magyarország;
Oh Isztenünk te isz megálld,
Hogy rajtunk könyörüljenek,
Sz' elveszni ne engedjenek.

Mert mi isz magyarok vagyunk,
Még Ázsiából szakadtunk,
Uriszten szorszunkon szégitsz
Szegény czángót el ne viritzd (veszítsd.)

És saját szerű, hogy legtöbb népdalukban saját viszonyaikra tesznek vonatkozást, „szegény czángónak” nevezik magukat, minden dalukban keserű bánattal hivatkoznak elhagyottságukra, árva voltukra. Kiolvasni lehet azokból a szelíd szemrehányást irántunk, kik az ő egyetlen rokonvéreik vagyunk s velők alig törődünk.

A csángók népszokásai is elütnek az oláhokéitól. Mint említők, tiszta keleti eredetüket nem csak az öltözetben, de a külső magaviseletben nyilvánuló szeméremérzetük is bizonyítja. A két nem közti társalgás kizárja minden gyanúját az erkölcsi esésnek. Ha a legény megszeret valamely lányt, rendesen a szülőkkel s rokonokkal közli szándékát. Midőn már jegyesek, csecsebecséiket egymásnak ajándékozzák; a leány vőlegényének adja gyöngyös pártáit, miket azután a legény kalapján visel. A legény pedig a kalapja sinórján levő lánczocskákat adja cserébe jegyesének.

Szép szokás az, hogy mindkét nembeli ifjúság egy közölök választott vezető kormányzata alatt áll. Rendesen a legderekkab legényt s a legszebb leányt választják meg húsvét másodnapján. A főkellék az erkölcsi feddhetlen magaviselet. A megválasztott legényt és leányt azután a paphoz vezetik, ki megerősíti őket állásukban. E választott vezetők az ifjúság erkölcsi életének őrei, vigyázót. Mindnyájan tartoznak nekik engedelmeskedni. Ezen felül a vezetők tisztjéhez tartozik gondoskodni arról, hogy a házasulandók a szokásos énekekben és imádságokban jártasak legyenek; ők szokták a legényeket s leányokat összehívni a „kalátára.” Karácsonykor és pünkösztkor tisztelkedni szoktak a község papjánál. Ók rendezik a táuczokat, multságokat, s felügyelnek a rendre s illemre. Ha időközben férjhez mennek vagy megházasodnak, ujjakat választanak helyökbe. Ezen szép hivatal a fő tárgya minden legény és leány dicsvágyának. A legbecsületesebb, legjobb családapák s anyák kerülnek ki közölök.

A férfi és asszony még érett, idősb korában is mindig büszkén emlegeti ezen viselt hivatalát. Látjuk ezekből is, hogy úgy moldvai mint bukovinai csángó véreink becsületes, tiszta magyar fajt képviselnek, mely romlatlan megőrizte magát, jellemét erkölceit,

V.

A moldvai és bukovinai csángók tiszta magyar eredetére mutat végül külalakjuk, termetök és arczki-fejezésök s ezekkel kapcsolatban szellemi tehetségeik, Míg népünk, nagy Magyarországon, a tömérdek idevérrel elvegyülve, sok helyütt magyar jellegét jelentékenyen veszítette. Vannak községek, melyek lakói a közeli házasságok miatt egészen elsatnyultak, mások ellenben, – mint néhol a magyar alföldön – fölöttebb eldurvultak. Pedig a magyar faj ősi jellemében sehol sem volt a satnyaság és durvaság. Hosszú harcok, folytonos küzdelem a jó magyar fajt sok helyen jellemétől fosztották meg. Így például a jászkun s a hajdúság lakói zordon, s vad külsőt nyertek, holott a legnemesb, tiszta fajból erednek. E két képességet nem találjuk a csángóknál. Árva elhagyottságukból amaz egyetlen hasznuk volt, hogy vérök s így jellemök tisztaságát megőrizhették.

A csángó-magyar nők kicsiny termetűek s igen csinos alak, sőt sok szépség is van köztük. Idomaik formásak, tagjaik hajlékonyak, arczvonásaikon finomság ömlik el. A nemes leszármazásra mutatnak kis kezeik s lábaik. A nő sokat dolgozik, de nagylábú nőt, leányt ritkaság látni. És keleti szokás szerint korán mennek férjhez. Tizennégy-tizenöt éves korukban már menyasszonyok. Gyakran látni gyermeteg asszonyt, kit a mi szemünk leánynak tartana, pedig már három, négy gyermeke van. A házi

életmód magával hozza, hogy a nők nem hervadnak el oly hamar mint nálunk; a nehéz szolgai munkától ment asszony sokáig megőrzi szépségét, ruganyosságát, – míg az otthoni könnyebb munka megőrzi őt az elpuhulástól. A falut ritkán hagyják el; legfeljebb lia férjeikkel vásárra mennek, mi egyszer, kétszer történik az évben. A nő otthon dolgozik, neveli gyermekeit, s egy törvényt sem ismer oly szigorúnak, mint a hitvesi hűséget. A női erények dicskoszorúját, melyben ékeskednek, kiegészítik nemzeties érzelmeik. Hogy csángó véreink annyi viszontagságok között szép zengzetű nyelveket megőrizték, az derék leányaik érdeme. A csángómagyar leány szívét talán öntudatlanul, de oly erős nemzeti szellem hevíti, hogy oláhhoz férjhez nem megy. Ez a legnagyobb ritkaságok egyike. De ha mégis megtörténik, akkor férj ét és gyermekeit m egmagyarítja.

A férfiak rendesen középtermetű, sugár alakok. Nemes egyszerűség jellemzi őket. Rendesen barnák, keleti kifejezéssel az arczon. Vonásaik inkább szelídek mint élesek. Deli magyar faj. Ritkán, vagy épen nem látni közöttük vad, marczona arczot. Legtöbbször valamely búskomoly kifejezés látható tekintetökben. S a komoly, fájdalmas arcz csak akkor válik mosolygóvá, ha magyar rokont lát. Annyi szeretet, jóság, baráti indulat, s előzékenység tükrözik elő az arczokból ilyenkor, hogy midőn egy egyszerű pór arczára tekintünk, abban őseink régi szép s nemes jellemét látjuk felénk ragyogni. Azonfelül modorában méltóságos, öntudatos, sőt büszke, de csak önfelei előtt s kellő mérséklettel. Magyarországi rokonaival szemben nemes alázatot mutat, mint nagyállású rokon előtt az elmaradt s szegény rokon. Hanem azért bizonyos dolgokban meg nem alázná magát semmiért,

Mint állampolgár a legjobbak közé tartozik. Bátor és kitarató katona; kötelességeért él, hal. Rendhez

szkoott, józan, mértékletes és engedelmes feljebbvalói iránt. Nehéz munka között keresi kenyerét, de azért adóját pontosan fizeti. A legritkább esetek közé tartozik, hogy a csángót adója miatt zaklatni kellett.

Hazafisága legszebb kifejezését találja abban, hogy az államnak hasznos, munkás tagja lenni törekszik.

Valóban, ez a kis népcsoport ritka elemet képvisel a mai mivolt népek között, s megérdemli, hogy ott felkaroljuk.

VI.

Az újabb időkben bekövetkezett politikai változások Közép-Europát s annak kiváltképen délkeleti népeit nagyon közélről érintik. A nagyhatalmi törekvések eredménye láthatólag nem más, minthogy a kisebb országok és birodalmak lassankint elpusztulnak a nagyobbakba beolvadnak. Ezen törekvések két felől, az orosz és német részről nyilvánulván, jelenleg már oly határozott alakot öltöttek, hogy alaposan lehet félni attól, miszerint vagy egyik, vagy másik, előbb-utóbb a magyar nemzeti önállóság ellen fog fellépni, s hogy azon borzasztó idők, midőn egy népnek élete vagy halála forog kérdésben, midőn pusztá nemzeti létért keilend küzdeni, előbb vagy utóbb be fog következni. E nagy küzdelmekben a magyar és szláv elem egyik vagy másiknak karjaiba veti magát, a rokontörzsekben jövője biztosítását találja, de a magyar egyedül fog állani, mert egyikbe sem olvadhat, nemzetisége feláldozása nélkül. Rokonnélkül áll Európa többi népei között, nincs kiben reménykedjen, nincs, kinek segedelmére számíton. Csak a sorsát vezető jó Isten tudja, hogy ezen nehéz és bizonyára véres tusák után, mily sors jutand a szerencsétlen magyar hazának.

Kinek szíve nem szorulna el e sötét gondolatnál? A föld, melyet ezer év előtt eleink dicsteljes csaták után elfoglaltak, melyet annyi vér árán s annyi balsors között megtartottak, veszte, idegenektől elfoglalva; nyelvünk, nemzetiségünk legfőbb kincse, lassankint kiirtva az élő mívelt nyelvek sorából! Ősi jellemünk, a külföld egykori bámulatának tárgya, teljesen kiforgatva alakjából; minden, mi magyarra emlékeztet, elpusztítva, eltörölve! Oh ezt elgondolni is kínos, gyötrelmes! A magyarok Istene védjen meg e sorsától minket!

És lásd magyar népem! ezen borzasztó sorsnak indulnak eléje csángó testvéreid. Minden kitartásuk, küzdelmeik, honszeretetök, állampolgári erényeik, s társadalmi érdemeik daczára azon sorsnak néznek eléje, hogy az őket körülözönlő idegen népek nemzetiségéből kivetkeztessek, nyelvének használatáról leszoktassák, jellemét elöljék. Nekik sincsenek barátaik, mint nekünk. Nem csak a pusztá életért, de a nemzeti életért is kell küzdeniök. A vész, mely minden oldalról jő, elnyeléssel fenyegeti őket. A derék csángó-magyarok érzik, hogy nemzetiségöket lassankint elfojtják. Az őket körülvevő oláh s szláv népek mindig szűkebb, szűkebb gyűrűt képeznek körülök. Észrevétlenül a működésben, de észrevehetőleg az eredményben, oda hatnak, hogy a csángó-magyar, ez ős hun-magyar faj beolvadjon szomszédjaiba s így mint magyar megszűnjék létezni.

S erre először a vallást használják fel. A csángók majdnem kizárólag katolikus vallásúak, szomszédjaik pedig óhitű, vagyis orosz vallásúak. Papjaik kevés számmal lévén, a lelkiekben gyakran az óhitűekre szorulnak. S ezek kapnak az alkalmon, terjesztik az orosz vallást, ezzel az oláh nyelvet, – s a szegény csángó-magyar község lassankint oda jut, hogy áttér az óhitre, elveszti nyelvét, nemzetiségét s végre teljesen megszűnik magyar lenni. Sok derék magyar köz-

legény változott át oláhhá. Míg katolikus marad, a nagy világért sem vetköznék ki nemzetiségéből, Mert csángó-magyar véreinknél a vallás egyetlen öre a magyar nemzetiségnek; – mihelyt azonban eltért atyái hitétől, elveszti lassan nemzetiségét is. Mivel pedig magyar papjaik gyéren vannak, idegen hitküldérek, talán olasz papok hirdetik ott az Isten igéjét. A ó-magyarának vérében van a vallásosság. Szereti templomot, de abban szép, zengzetes nyelvét nem hallja, oláhuul kell tudnia, hogy Isten igéjét meghallja. S ha tud, nem oktattatik az ő vallásában, hanem hiétben, mely ép oly gyorsan megfosztja vallásos meggyőződésétől, mint nemzetiségétől.

A másik az iskola. Csángó véreink szegények és, nem képesek iskoláikat kellően ellátni. Az iskola szintén a nemzeti érzelmet nem ismerő idegenek kezeiben lévén, természetes, hogy a gyermekek, e tiszta magyar faj sarjadéki, sem a hit alapelemeiben, sem nyelvben kellő kiképeztetést nem nyernek. De mindenik fölött nincs meg az iskolában az, a mi a fejlődő jellemekben a nemzeti indulatot ápolná; ezt a gyermek csak otthon tanulja. A vallást és nyelvet ily módon lassankint elveszítvén, az ifjú nemzedék idővel kiütöközik jelleméből, később megszűnik lenni katolikus és magyar, lesz belőle oláh és óhitű.

És ez fájdalmas állapot édes magyar népem! Ez a magyar faj századokon át küzdött nemzetiségéért, vallásáért és soha tőlünk istápolást, segedelmet, rokoni szót nem kapott. Mi pedig hagytuk őket küzdeni, szenvedni, úgy tekintvén, mintha nem is léteznének. Milliókat dobáltunk szét álbarátok között, hamis dicsődért, s e rokonainkat hagytuk szenvedni a nyomorgani. Ha valamely külföldi betévedt honunkba, hogy megtekintse közelről a híres magyar népet, azt tejben vajban fűrösztöttük, csak hogy szépet, magasztalót mond-

jon rólunk; saját véreinket pedig hagytuk éhezni a küszöbön.

A csángó magyar, tehát büszke. Nem koldult soha! Még nálunk sem. Most sem teszi. De gyász sorsa; enyészetes jövője most már hangosan kiált hozzánk. Most, midőn csángó véreinket a végveszély fenyegeti, midőn az ország határán kívül élő egyetlen magyar fajnak jajsza jut hozzánk, s most midőn az ő sorsukban a mélyre tekintő hazafi talán saját hazánk szomorú jövőjét pillantja meg, most már megértjük édes vérrokonaink szenvedéseit, akarunk tenni valamit érdekekben.

Igen akarunk, és kell, hogy akarjunk. Évszázadokon túl csángó véreink néma panaszát kevesen értették meg, és csak alig másfél évtizede annak, hogy egy társulat alakult, mely céljául tűzte ki szegény moldvai és bukovinai csángó rokonink ügyét felkarolni. Ezen társulatról már hallottál jó magyar népem! A vallásos érzés és hazaszeretet hozta azt létre. Neve: Szent-László-Társulat.

VII.

A Szent-László-Társulat az, mely hármias czélt tűzött ki magának; a kereszténység közös atyjának segélyezését, a szegényebb kath. egyházak, iskolák és jótékony intézetek gyámolítását, és végül a szűkölködő keleti keresztényeknek, kiváltképen az ott letelepedett magyaroknak, nevelő, oktató és egyéb jótékony intézetek felállítása és fentartása általi istápolását. A keleti keresztény katolikusok között pedig első helyen állnak moldvai és bukovinai csángó - magyar testvéreink, mint olyanok, kik ezen segélyezésre, gyámolításra nem csak leginkább rászorultak, de arra legtöbb joguk is van.

A Szent-László-Társulat tehát, midőn csángó testvéreink ügyét felkarolja, vallási és hazafiúi kötelmet teljesít, s ezen kötelmek teljesítését akarja a hazában általánosítani.

Ki fogja tagadni, hogy ezen cél magasztos és pártolásra méltó.

A nevezett társulat már másfél évtized óta működik, fárad ezen özéiért. Sok lelkes hazafi nevezetesen hozzájárult a társulat céljainak támogatásához, gazdagok és szegények egyformán meghozták áldozataikat, a társulat tagjaivá lőnek, de ez mind kevés arra, hogy a társulat hármasszámú céljának, kiváltképpen annak, hogy csángó véreink ősi vallásosságát, s ezzel együtt nemzetiségét fentartsa, megőrizze, kellőleg megfelelhessen. Csángó véreink sorsának javítása nagyobb terjedelmű áldozatkésztséget kíván. A társulatnak tehát folyton tevékeny felebaráti szeretetre s hazafiságra van szüksége.

És mit kíván e társulat a magyar haza összes, minden nyelvű katolikus fiaitól oly nemes, szép céljainak támogatására? Oly keveset, hogy azt a legszegényebb, még a koldus is megadhatja. A társulat minden rendes tagja havonként csak 6 krajczárt áldoz alamizsna képen, tehát évenként 72 krajczárt. Aki egyszerre 20 frtot lefizet, az már a társulat alapító tagjai közé számíttatik.

Bizonyára a hazafiúi áldozatkésztséget szerényebben nem lehet igénybe venni, mint ezen néhány fillér áldozatával. A Szent-László-Társulat épen ez által mutatja meg, hogy nem csak gazdagok és hatalmasok jóságára, bőkezűségére számít, hogy nem csak fényes termekben kéri alamizsnáit, hanem a becsületes, munkás köznépnél is, annak szerény házikóiban is megjelen, hogy magyar véreink sorsának enyhítésére, annak tettekben gazdag hazafiságára, becsületes vallásos ér-

zületére építsen. És erre számít leginkább. Mert a köznép a nemzettest zömét képezvén, ha hazánk milliói, kor-és nem-különbőség nélkül a Szent-László-Társulat tagjaivá válnak, szerény, de az Isten és haza előtt kedves filléreiket áldozatul hozzák, akkor ezen társulat meg fog felelni céljának: kétszáz ezer magyart megőrizvén, fentartván az utókornak.

A Szent-László-Társulatot a legnemesebb vallásos és hazafiúi érzés vezeti. Céljai az Isten és hazafiság eszméiben egyesülvék. S épen ezért te rád számít, édes magyar népem! a te szívedhez fordul, a te ajtódnál kopogtat saját szegény, elhagyott testvéreid érdekében. Még az mindig tűrhető, ha egymástól kérünk alamizsnát, egymás közt gyakoroljuk a jótékonytságot. Ne zárd el előle szívedet, – gondold meg, hogy ha majdan unokáid, ép úgy mint most csángó véreid, gyámolításra, segélyre szorulandának, mily jól fog esni nekik, ha rokonra, nemesen érző szívre, adakozó kézre találandnak. Elhidd, hogy fillérideen Istennek gazdag áldása leszen, mert Ő látja szegénységedet, tudja becsülni s jutalmazni alamizsnádat. Jusson eszedbe az evangéliumi özvegy kicsiny fillére, mely isteni Mesterünk előtt oly becses és drága volt. Az áldás, melyet Jézus e csekély adományra mondott, lesz a tiéden is.

Tégy azonban bármiként, egyet kivan neked a dicső királyunk szent nevéről nevezett társulat, azt, hogy szívedben soha se fogyatkozzék meg az igaz, termékeny szeretet vallásod ós hazád iránt. Emlékezzél koszorús költőnk buzdító szép szavaira: „Hass, alkoss, gyarapíts, s a haza fényre derül.”